

*Konference profesní rozvoj učitelů
PedF UK, Praha 23.-24.4.2012*

Rozvoj kompetencí učitelů v oblasti pedagogicko-psychologické

Podpora strategií učení žáků učitelem ve výuce

Kateřina Vlčková
Katedra pedagogiky
Institut výzkumu školního vzdělávání
PdF MU, Brno

Strategie učení

- klíčový koncept pedagogické psychologie, psychodidaktiky a oborových didaktik
- Zájem o strategie začal rozvojem kognitivní psychologie.
- Výzkum začal v 60. letech – výzkum úspěšných učících se.

Strategie učení

- soubory postupů používaných k usnadnění výběru, získávání, integrace, zapamatování, znovu vybavení a používání informací (Rubin 1975, Weinstein, Mayer 1986)
- „postupy většího rozsahu, jimiž žák uskutečňuje svébytným způsobem určitý plán při řešení úlohy, chce něčeho dosáhnout a něčeho jiného se zase vyvarovat „ (Mareš 1998)
- podporují učení

- liší se mírou uvědomění, plánování, kontroly aj. (Cohen, Macaro 2006)
  - komplexitou: strategie učení (Cohen, Oxford) vs. žákovské strategie (Ellis, Tarone, Macaro)
  - vs. test taking strategies vs. strategie používání jazyka
  - liší se individuálně (moving target syndrom)

Koncepty spojené se strategiemi učení

- kognitivní styl, styl učení, učební typy, vzorce učení (*learning patterns*), přístupy k učení (*approaches to learning*)
- techniky/taktiky učení,
- strategická kompetence, kompetence k učení
- autoregulované učení, autonomní učení, sebeřízení

Vztahy strategií s dalšími proměnnými

- Strategie mají vliv na výsledky učení a vzdělávání
  - jsou důležité z hlediska celoživotního učení
  - učením jen ve škole stráví žáci s VŠ 18 let a více
    - je důležité umět se učit
- Jsou ovlivňovány řadou proměnných
  - věk, zkušenosti, motivace, kognitivní styl, inteligence aj.
  - učební úlohy, očekávání učitele, učební situace
  - sociokulturní kontext aj.

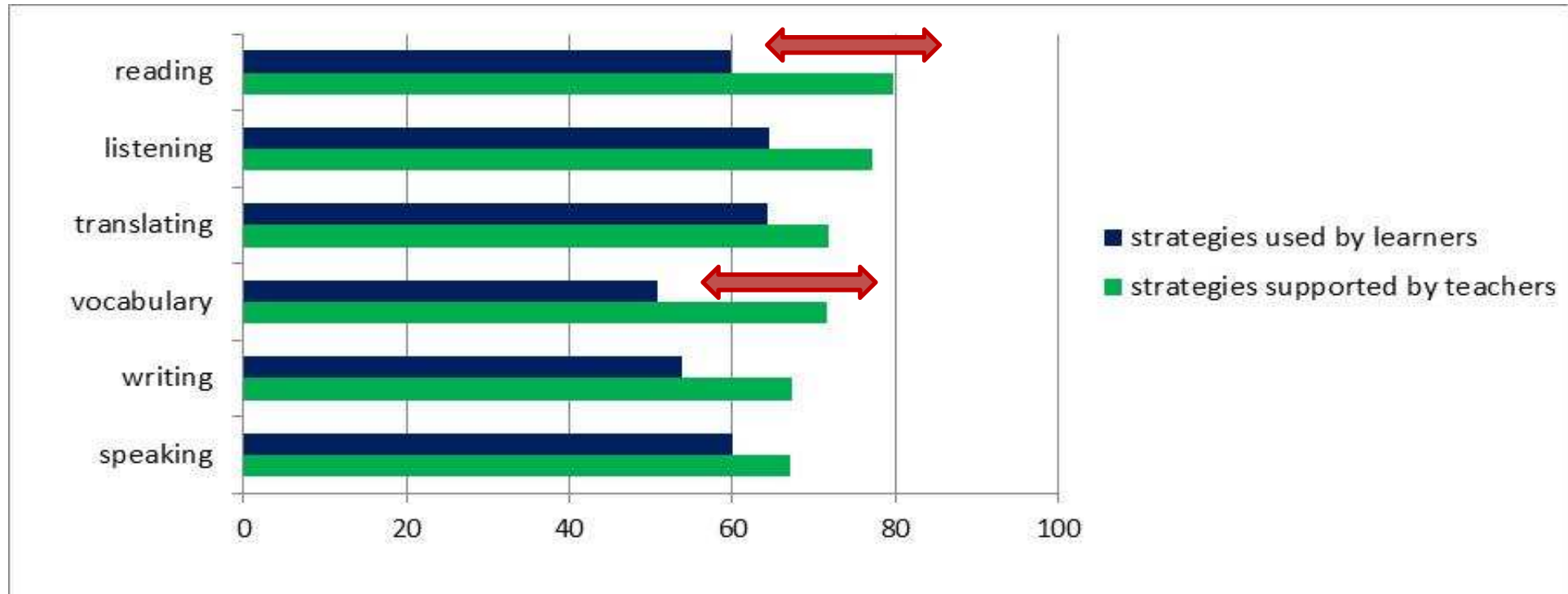
Podpora strategií učitelem - výzkum

- cizí jazyky (Vlčková, Přikrylová 2011)
- metoda
  - dotazník pro žáky – deklarovaná míra používání strategií ($\alpha=0,88$)
  - dotazník pro učitele – deklarovaná míra podpory strategií ($\alpha=0,90$)
  - adaptovaný *Young Learners' Language Strategy Use Survey* (Cohen, Oxford 2002)
  - škála ano – ne, 64 položek
  - 6 skupin strategií: poslech, čtení psaní, mluvení, slovní zásoba, překlad
- vzorek
  - 776 žáků, 23 učitelů (41 jazykových skupin, 92% tříd učila žena), 4.-9. ročník základní školy, 86% angličtina
- předvýzkum
  - 2x, adaptace nástroje
- evaluace nástroje
  - pozitivně hodnocen

Výsledky výzkumu

- Strategie používány z 59%
  - 36 strategií používáno průměrně
  - nejvíce komunikační a kompenzační strategie
- Podpora strategií
  - 53 podporovaných, 19 ne
  - přirozeně vyšší než používání strategií
  - nejvíce čtení, nejméně mluvení
  - vysoká míra podpory

Podpora a používání strategií

Používání strategií se liší v závislosti na učiteli (Kruskal-Walis, $p = 0,00$)

Čím více žáci používají strategie, tím méně je učitel podporuje
(korelace stat. významné, ale slabé)

Výsledky dalších výzkumů

Vlčková, 2010

Ukazuje se potřeba podpory žákovských strategií učení, v primárním i celém sekundárním vzdělávání.

- vzorek: téměř 5000 žáků na 132 školách
- více než **2/3 žáků si nejsou jistí, jak se mají učit cizí jazyk**
  - 64% 5. třída, 68% 9. třída, 70% na gymnáziu
- 1/3 žáků navíc uváděla, že nemá jazykové nadání
  - a jejich používání strategií vykazovalo značné rezervy

Vliv učitele na používání strategií - výsledky dalších výzkumů

Učitel může výukou ovlivnit používání strategií žáky (Vlčková 2002,20005,2010)

- V našich podmínkách dokonce stačí o strategiích pouze informovat
- Vliv procvičování také doložen
- Směrem k vyšším stupňům vliv učitele je stat. významný, ale klesá
- S rostoucím stupněm vzdělávání se podpora strategií snižuje

Nereflektování potřeb žáků

- třetina žáků 9. roč. ZŠ a na gymnáziích uvádí, že nedostávají informace, jak se cizí jazyk učit a jaké jsou vhodné strategie učení
  - dalších 22-24% jen částečně
  - v 5. roč. ZŠ 50% žáků je informováno částečně nebo vůbec
- procvičování, jak se učit podobné
  - 40-50% žáků 9. ročníku a gymnázií procvičuje částečně nebo nikdy, jak se učit

Závěry: Požadavky na vzdělávání

- Rozvíjení kompetence k učení a strategií učení je deklarováným cílem vzdělávání
  - proto je třeba strategie systematicky diagnostikovat, rozvíjet, podporovat, evaluovat
  - důležitý je rozvoj strategií v různých předmětech (problematika transferu)
    - u cizích jazyků je potřeba především strategií učení se slovní zásobě
      - což je velká část učení se jazyku

Požadavky na učitele

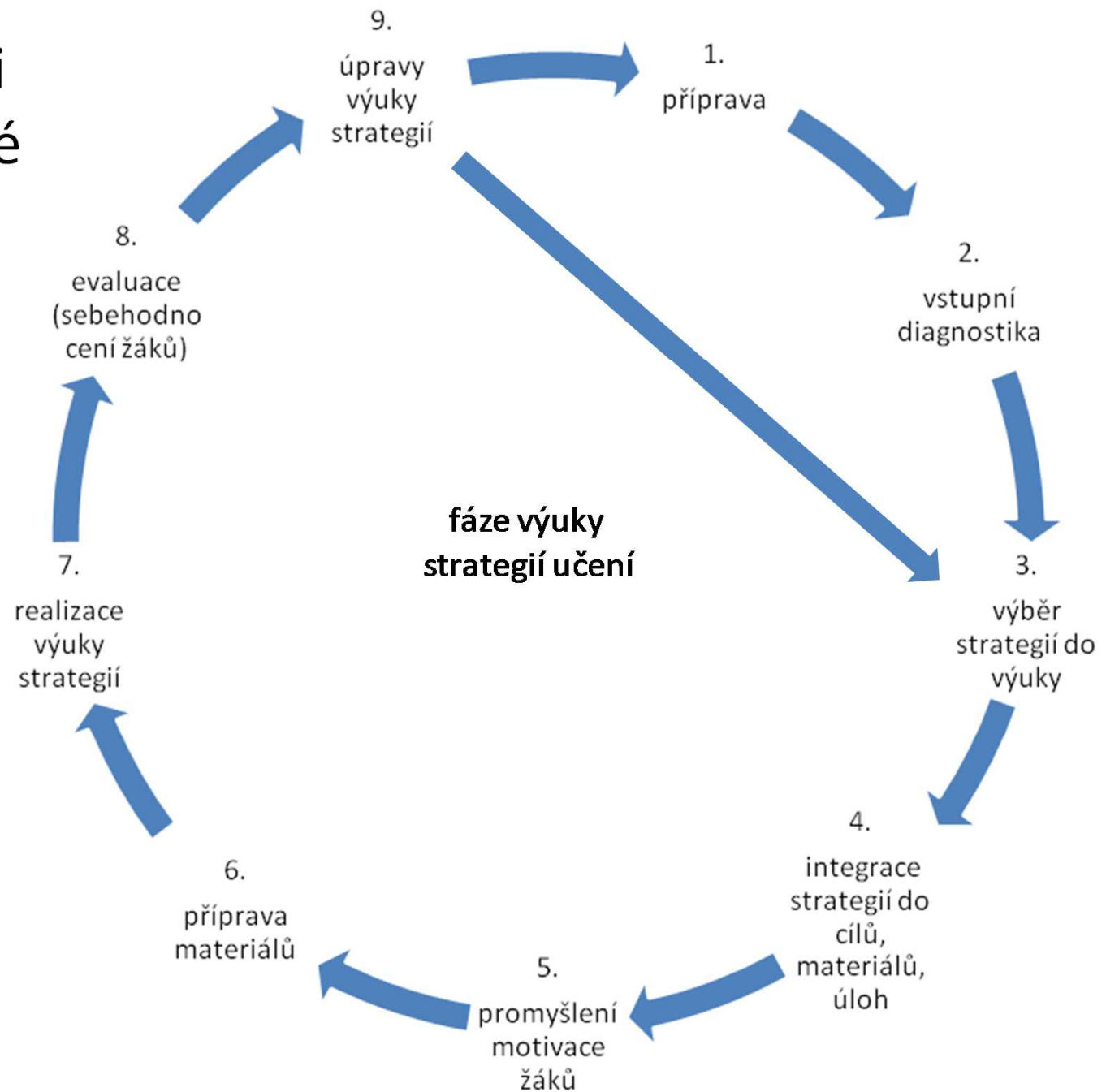
Učitelé by měli

- seznámit se s konceptem strategií učení
- být si vědomi svého možného vlivu na používání strategií učení žáky
- vědět, jaké strategie používají žáci, jaké používají oni sami a jaké strategie podporují zadávanými úlohami, svými očekávaními a hodnocením atd.
- umět strategie diagnostikovat a navrhnout intervence
  - znát modely výuky strategií a umět je aplikovat

Doporučení pro výuku strategií

- Učitel by měl zvažovat dle potřeb žáků aj.
  - jaké strategie podporovat,
  - jak je zprostředkovávat
    - přímo vs. nepřímo;
    - informováním o strategiích, jednorázovou vs. dlouhodobou výukou
    - a v jakých krocích (fáze výuky strategií).
- Nejvhodnější se ukazuje explicitní práce se strategiemi, systematická, dlouhodobá, cyklická a napříč předměty
  - Implicitně mohou být strategie v různých úlohách
  - Diskuse o strategiích se žáky, nejlepší postup, sledují se navzájem

Model výuky strategii učení R. L. Oxfordové

Další zdroje

- Lojová, G., Vlčková, K. (2011). *Styly a strategie ve výuce cizích jazyků*. Praha: Portál.
- Vlčkova, K., Přikrylova, J. (2011c): *Strategie učení se cizímu jazyku. Dotazník pro žáky. Manuál k nástroji*. Praha: NUOV.
- Vlčková, K. (2010): *Žákovské strategie učení cizímu jazyku ve všeobecném vzdělávání – průřezový výzkum*. Brno, MU. Dostupné také na: <https://is.muni.cz/dok/fmgr.pl?ag=do;furl=%2Fdo%2Frect%2Fhabilitace%2F1441%2FVlckova%2F;info=>>.
- Vlčková, K. (2007): *Strategie učení cizímu jazyku. Výsledky výzkumu používání a efektivity strategií na gymnáziích*. Brno, Paido.
- Vlčková, K. (2005a): *Strategie učení cizímu jazyku*. Dizertační práce. Brno, PdF MU. Dostupné na: http://is.muni.cz/th/23594/pedf_d/.
- Vlčková, K. (2009): Strategie učení: výzkumné oblasti, přístupy a metody. In: Janíková, M., Vlčkova, K. a kol.: *Výzkum výuky: Tematické oblasti, výzkumné přístupy a metody*. Brno: Paido, s. 97–116.

Podpora strategií učení žáků učitelem ve výuce

Příspěvek vznikl za podpory GA ČR GAP407/12/0432 Strategie učení se cizímu jazyku a výsledky vzdělávání: Analýza shluků a sekvencí strategií.

Kateřina Vlčková, vlckova@ped.muni.cz

Institut výzkumu školního vzdělávání/Katedra pedagogiky, PdF MU, Brno

Anotace

- Strategie učení představují klíčový koncept pedagogické psychologie a oborových didaktik. Jsou zasazovány do kontextu autoregulovaného učení, celoživotního učení a determinant vzdělávacích výsledků. Osvojení si a používání vhodných strategií učení patří mezi očekávané vzdělávací výstupy. Proto by na práci se strategiemi učení měli být učitelé systematicky připravováni. Dosavadní odborná diskuse řeší otázky, jaké strategie podporovat, jak je zprostředkovávat (přímo vs. nepřímo; informováním o strategiích, jednorázovou vs. dlouhodobou výukou) a v jakých krocích (fáze výuky strategií). Exemplárně představíme také výsledky výzkumů v ČR zjišťujících podporu strategií učení ve výuce cizích jazyků.